

Osmanlılarda toprakların büyük bir bölümünün mülkiyeti devlete aitti. "**Saban giren yer (tarım yapılabilen alan) özel mülk olmaz.**" anlayışı geçerliydi.

Bu anlayışın ortaya çıkmasında ülke hanedanın ortak malıdır prensibi etkili olmuştur. Özel mülk toprakları son derece sınırlıydı. Toprakların büyük bölümünün devletin mülkiyetinde olması toplum içinde (Osmanlı ailesi dışında) ayrıcalıklı sınıfların oluşmasını engellemiştir. Osmanlı Devleti'nde topraklar iki ana bölüme ayrılmıştır.

Mülkiyeti devlete ait olan topraklara **miri arazi**, mülkiyeti özel şahıslara ait olan topraklara **mülk arazi** denirdi. Bu topraklar ayrıca kendi içlerinde de farklı bölümlere ayrılırdı.

MÜLK ARAZİ

Mülkiyeti şahıslara ait olan topraklardır.

Öşri: Arapça öşr (1/10) kelimesinden gelir. Toprakta elde edilen ürünün 1/10'unun devlete ödenmesi nedeniyle bu adı almıştır. Bu topraklar Müslümanlara aittir. Fethedildiği zaman onlara verilmiş ya da fethedildiğinde zaten onlara ait olan topraklardır. Bu topraklar alınıp satılabilir, miras bırakılabilir. Toprak sahibi öşür vergisi yanında bir de **Çift Resmi** (arazi vergisi) ödemek zorundaydı.

Haraci: Gayrimüslimlere ait topraklara denir. Sahipleri topraklarını satabilir ya da miras bırakabilirdi. Bu tür toprakların sahipleri devlete **Harac-ı Mukassem** (arazi vergisi) ödemek zorundaydı. Ayrıca bu toprakların sahipleri "**ispence**" adı verilen bir vergi öderdi.

MİRİ ARAZİ (DEVLET ARAZİSİ)

Devlete ait topraklara denir.

a. Dirlik sistemi (Tımar Sistemi): Osmanlı Devleti'nde miri arazinin en önemli bölümü dirlik topraklarıydı. Tımar sistemi **I. Murat** Döneminden itibaren uygulanmıştır. Gelirleri, devlet memurlarına ve askerlere maaş karşılığı olarak bırakılan topraklardır.

Dirlik sahiplerinin görevleri şunlardır:

- ⇒ Toprağı olan kişiler o bölgenin güvenliğini sağlar.
- ⇒ Toprakların işlenmesini denetler.
- ⇒ Vergi toplar.
- ⇒ Topladığı vergi karşılığında atlı asker beslerdi.
- ⇒ Savaş çıktığında askerlerinin başında savaşa katılırdı.

Dirlikler yıllık gelirlerine göre üçe ayrılırdı:

1. Has topraklar: Yıllık geliri 100.000 akçeden fazla olan topraklardır. Padişaha, şehzadelere, vezirlere, divan üyelerine, beylerbeyi ve sancak beylerine verilirdi. Bunlar kendilerine ayrılan topraklarda oturmazlar, vergilerini "**voyvoda**" adı verilen adamlarına toplatırlardı. Bunlar;

geçimleri dışında kalan gelirleri ile "**cebelü**" denilen atlı asker beslemek zorundaydılar.

2. Zeamet topraklar: Yıllık geliri 20.000 akçe ile 100.000 akçe arasında olan topraklardır. Bunlar orta dereceli devlet görevlilerine, kadınlara, hazine ve tımar defterdarlarına, alay beylerine, kale dizdarlarına, divan kâtiplerine verilirdi. Bunlar; geçimleri dışında kalan gelirleri ile "**cebelü**" denilen atlı asker beslemek zorundaydılar.

3. Tımar topraklar: Yıllık geliri 3.000 akçe ile 20.000 akçe arasındaki topraklardır. Savaşta yararlılık gösteren askerlere, başarılı memurlara, din görevlilerine verilirdi. Bunlar; geçimleri dışında kalan gelirleri ile "**cebelü**" denilen atlı asker beslemek zorundaydılar.

Osmanlı Devleti'nde uygulanan tımar sistemi Selçuklularda ikta sisteminin geliştirilerek uygulanan şeklidir.

Tımar sisteminde toprakların çıplak mülkiyeti devlete, kullanım hakkı köylüye, vergilerini toplama hakkı tımar sahibine aitti.

Dirlik sistemi sayesinde:

Hazineden para harcamadan güçlü ordular oluşturulmuş, dirlik bölgesinin asayişi sağlanmış ve böylece devletin iç ve dış güvenlik sorunları çözülmüştür.

Üretimde süreklilik sağlanmış, ülke bayındır hâle getirilmiş, göçebeler yerleşik hayata geçirilip halka zarar vermeleri önlenmiş, böylece sosyo-ekonomik dengeler korunmuştur.

Üç yıl üst üste ekilmeyen topraklar başkasına verilirdi. Toprak kurallarına göre işletilirse babadan oğula kullanım hakkı devredilebilirdi.

b. Vakıf: Gelirleri sosyal ihtiyaçlar ve kamu yararı için kullanılan topraklara vakıf topraklar denirdi. Zengin ve hayırsever kişiler toprak veya diğer varlıklarının bir bölümünü kamu yararı amacıyla kullanılması için vakfederlerdi. Vakıf toprakları alınıp satılamaz, miras bırakılmazdı.

Vakıflar mütevellî heyeti tarafından idare edilirdi. Vakıf toprakların gelirleriyle cami, medrese, darüşşifa, imarethane, kervansaray gibi birçok eser inşa edilmiştir.

Vakıf sistemi Osmanlı Devleti'ndeki sosyal devlet anlayışının göstergesidir.

c. Ocaklık: Geliri kalelere ve tersane giderlerine ayrılırdı.

d. Yurtluk: Sınır bölgelerini korumak için görevli askerlere ayrılan topraklardır.

e. Mukataa: Geliri doğrudan devlet hazinesine giden topraklara verilen addır.

f. Paşmaklık: Gelirleri padişahın eşleri ve kızlarına ayrılan topraklardır.

g. Malikane: Devlete üstün hizmette bulunan devlet görevlilerine verilen topraklardır.

OSMANLI DEVLETİ'NDE TOPRAK YÖNETİMİ

